



# ÎN 15 MINUTE FILOSOF



Traducere din engleză de  
Amalia Trepca

TREI

# Cuprins

|   |     |
|---|-----|
| <i>Introducere. La ce folosește filosofia?</i> .....  | 4   |
| <b>PARTEA ÎNTÂI. GÂNDIREA</b>   |     |
| <b>Capitolul 1</b> Cum știi cum să gândești? .....  | 13  |
| <b>Capitolul 2</b> Dacă un copac cade în pădure, acesta există? .....   | 22  |
| <b>Capitolul 3</b> Ce știi de fapt? .....   | 38  |
| <b>Capitolul 4</b> Când nu este un biscuit un biscuit? Și de ce ar trebui să îți pese? .....                      | 50  |
| <b>Capitolul 5</b> Ceai sau cafea (și ce înseamnă asta)? .....  | 60  |
| <b>Capitolul 6</b> Există o fantomă în mașină? .....  | 73  |
| <b>Capitolul 7</b> Cine crezi că ești? .....  | 82  |
| <b>Capitolul 8</b> Se întâmplă lucruri rele — dar de ce? .....  | 90  |
| <b>Capitolul 9</b> „Se întoarce roata” — dar se întoarce cu adevărat? .....                                       | 100 |
| <b>Capitolul 10</b> Te va face fericit un nou iPhone? .....   | 108 |
| <b>Capitolul 11</b> Ai vrea să trăiești veșnic? .....   | 119 |
| <b>Capitolul 12</b> Poți alege să crezi în Dumnezeu? .....  | 127 |
| <b>Capitolul 13</b> Oare câinii au suflet? .....  | 136 |
| <b>Capitolul 14</b> Poți să spui ce gândești și să gândești ceea ce spui? .....                                   | 146 |
| <b>PARTEA A DOUA. ACȚIUNEA</b>  |     |
| <b>Capitolul 15</b> Cum decizi ce să faci? .....  | 159 |
| <b>Capitolul 16</b> Trebuie uneori să ardem vrăjitoarele? .....   | 172 |
| <b>Capitolul 17</b> Greșeala neintenționată e pe jumătate iertată? .....  | 187 |
| <b>Capitolul 18</b> Este totul permis în (dragoste și) război? .....  | 199 |
| <b>Capitolul 19</b> Putem face o societate perfectă? .....  | 207 |
| <b>Capitolul 20</b> Sunt unii oameni mai egali decât alții? .....   | 218 |
| <b>Capitolul 21</b> Ar trebui să luăm de la un Petru pentru a da mai multor Paveli? .....                         | 231 |
| <b>Capitolul 22</b> Și dacă toată lumea ar face la fel? .....   | 239 |
| <b>Capitolul 23</b> Poate un robot să gândească independent?<br>Și ar trebui acest lucru să ne îngrijoreze? ..... | 247 |
| <b>Capitolul 24</b> Suntem urmăriți sau protejați? .....  | 261 |
| <b>Capitolul 25</b> Este bine să facem valuri? .....  | 273 |
| <b>Capitolul 26</b> Este mai bine să dai decât să primești? .....   | 284 |
| <b>Capitolul 27</b> A fi sau a nu fi? Aceasta e întrebarea .....  | 291 |
| Nu există o concluzie .....   | 302 |
| <i>Credite foto</i> .....   | 304 |

## Introducere

# La ce folosește filosofia?

Ai stat vreodată treaz, până noaptea târziu, cu o sticlă de vin sau cu prea multă cafea neagră, discutând marile întrebări ale vieții? Probabil că acum ai prea puțin timp și energie pentru a sta treaz după miezul nopții, dar nu trebuie să aștepti întunericul pentru a oferi creierului tău un antrenament filosofic de 15 minute.

### Întrebuințările filosofiei

Unii oameni consideră filosofia o ocupație retrasă într-un turn de fildeș, fără nicio aplicație în lumea reală. Dar ei se înșală cu totul. Filosofia se află în spațele fiecărei decizii importante pe care o luăm și afectează toate aspectele



Filosofii beau de obicei prea mult alcool și cafea, fumează prea mult și sunt preocupați de sensul vieții.



„Ce îmi lipsește este claritatea, în mintea mea, cu privire la ceea ce trebuie să fac... problema este să găsesc un adevăr care să fie adevărat pentru mine, să găsesc ideea pentru care pot să trăiesc și să mor.”

Søren Kierkegaard, 1835

vieții noastre. Gândirea filosofică a creat legile noastre și interpretările date textelor religioase. Modul în care tratăm răufăcătorii, în care organizăm școlile, poziționarea camerelor de supraveghere, prezența ingredientelor modificate genetic în mâncare, câte taxe plătim, accesibilitatea materialelor pornografice online și posibilitatea unui transplant de organe sunt toate probleme filosofice. Reflecția asupra întrebărilor etice, politice și metafizice este plăcută și ne oferă putere. Ea este esențială dacă vrei să obții perspective informate cu privire la întrebările-cheie ale vieții moderne.



*Diogene, cca 350 î.Chr., Atena: cu mult timp în urmă, filosofii trebuiau să se descurce fără cafea și țigări. Diogene s-a lipsit de majoritatea lucrurilor și a trăit într-un butoi imens.*

Filosofia te va ajuta să îți dai seama de ceea ce gândești și de ce anume gândești așa, plus că îți va oferi posibilitatea să devii tipul de persoană care crezi că trebuie să fii. Aceasta nu înseamnă să îți îndeplinești ambiția de a deveni star de cinema sau astronaut,

ci înseamnă să știi ce este important pentru tine și să trăiești viața după propriul set de standarde și priorități. Nu există un obiectiv mai important sau mai satisfăcător, o muncă mai benefică, decât efortul de a-ți construi propria persoană și nu există un punct mai bun de pornire decât tu însuși și creierul propriu. Nu ai nevoie de nimic altceva.

## **O mulțime de întrebări — există și răspunsuri?**

Dacă vrem să știm care dintre doi munți este mai înalt, putem să îi măsurăm pe amândoi și să comparăm rezultatele. Dacă măsurăm cu precizie, vom avea un răspuns definitiv. Filosofia nu este așa. Dacă tu spui că există un Dumnezeu și eu spun că nu există, putem să ne prezentăm amândoi motivele pentru care gândim astfel, dar nu există un mod în care un observator extern poate stabili cu certitudine cine are dreptate. Nu avem un mod în care putem găsi un

răspuns universal „adevărat” la întrebări precum dacă avortul este moral sau dacă democrația este cea mai dreaptă formă de guvernământ.

Cum ne putem testa ideile fără un echivalent al ruletei cu care măsurăm munții? Putem încerca, în cadrul unui efort comun de a descoperi adevărul, să determinăm prin discuții raționale care dintre cele două idei contradictorii este

### **ATENȚIE, PERICOL! — FILOSOFI LA LUCRU**

Filosoful antic grec Socrate se plimba prin Atena învățându-i pe alții filosofie. Discuțiile sale frecvente cu tinerii aristocrați i-au enervat pe bătrânii orașului, care considerau că îi face pe tineri mai recalcitranți și mai combativi decât ar trebui să fie. Socrate a fost în cele din urmă judecat pentru coruperea tinerilor și nerespectarea zeilor. Oferindu-i-se șansa grațierii în schimbul renunțării la filosofie, Socrate a refuzat, provocând astfel și mai mult curtea de judecată și fiind condamnat la moarte. A murit în 399 î.Chr., bând cucută, înconjurat de prietenii săi. Socrate este considerat întemeietorul filosofiei occidentale.

Persecuția este un pericol permanent pentru filosofi. Regimurile totalitare se întorc adesea împotriva intelectualilor din mijlocul lor. China lui Mao, Cambodgia lui Pot Pot și URSS-ul lui Stalin i-au închis și i-au abuzat pe intelectuali din cauza potențialului periculos pe care aceștia îl reprezentau, prin capacitatea lor de a încuraja populația să se opună autorităților — aceeași acuzație pe care a primit-o Socrate cu 2500 de ani în urmă. Oamenii care nu gândesc sunt ușor de guvernat și ușor de oprimat. În ochii unui stat neluminat, filosofii sunt echivalentul unor contrabandiști de arme.

mai bună sau putem să ne ambiționăm să îi convingem pe ceilalți de punctul nostru de vedere, doar prin reafirmarea sa. Prima abordare ține de filosofie, a doua ține de o încăpățânare neproductivă.

Pentru a obține rezultate, trebuie să te apropii de filosofie cu mintea deschisă și cu dorința de a învăța, de a-ți schimba sau aprofunda părerile. La final, s-ar putea să ai aceleași păreri, dar ele vor avea o fundație mai solidă, deoarece vor fi întemeiate rațional și se vor baza pe dovezi.

## **Opinie vs. adevăr**

Pentru că nu există dovezi externe definitive, oamenii sunt înclinați să creadă că întrebările filosofice sunt chestiuni de opinie. Dar lipsa unui răspuns „corect” nu reduce o întrebare

### **MĂSURAREA MUNȚILOR**

Nimic nu este pe cât de simplu pare, nici chiar întrebarea cu privire la cel mai înalt munte. În știință, ca și în filosofie, este important să cunoaștem înțelesul unei întrebări înainte de a încerca să răspundem. Este Muntele Everest din Himalaya cel mai înalt munte din lume? Sau este Mauna Kea din Hawaii cel mai înalt? Depinde cum îl măsoari...

Dacă măsurarea se face de la nivelul mării, Everest este mai înalt. Dacă pornim însă de la bază la vârf, Mauna Kea este mai înalt (deși baza este fundul mării). În filosofie, suntem înclinați să examinăm în egală măsură întrebarea și răspunsul.



*Mai există viață undeva în Univers? Nu știm, dar întrebarea are un răspuns real, pur și simplu nu avem mijloacele necesare pentru a afla.*

la o chestiune de opinie. În schimb, filosofia constă în avansarea unor propuneri și în explorarea sau apărarea lor pe baza logicii și a argumentelor raționale, în încercarea de a ajunge la cele mai bune răspunsuri posibile. Aceste răspunsuri pot fi foarte bine răsturnate de un alt argument — la fel cum o teorie din fizică poate fi înlocuită de una mai bună. În fizică, o teorie este preferată atunci când corespunde mai bine fenomenelor observate și ne permite să facem predicții care se dovedesc corecte. Pentru ca o idee filosofică să fie „bună”, ea trebuie să fie coerentă, să nu aibă contradicții interne, să fie cuprinzătoare și, în multe cazuri, să aibă o aplicabilitate universală.



### **Este ceva vreodată adevărat?**

Dacă nu putem demonstra în mod concludent adevărul unei afirmații filosofice, acest lucru înseamnă oare că nu putem spune că există adevăruri filosofice? Aceasta este o întrebare pe care filosofii au ridicat-o și — după cum vă puteți aștepta — răspunsurile lor au fost diferite.



Întrebarea, pe de altă parte, nu privește doar filosofia: ea vizează și alte discipline, inclusiv fizica. Sunt descoperirile noastre din fizică cu adevărat niște descoperiri ale unui adevăr obiectiv sau sunt doar un mod convenabil de a reprezenta observațiile noastre cu privire la lume? Este posibil să existe un adevăr „în afara noastră”. Dar și aceasta este o chestiune de care nu putem fi siguri.



## „Este greșit să omori oameni“

Precum știința, filosofia încearcă să se apropie de adevăr. Dacă luăm afirmația „este greșit să ucizi oameni”, putem găsi cu ușurință cazuri în care unii oameni s-ar putea să nu fie de acord cu ea — de exemplu, atunci când o persoană în stadiu terminal cere curmarea durerii. Această situație face ca afirmația să nu aibă aplicabilitate universală, caz în care ea trebuie ajustată.



Putem să o rafinăm, spunând că „este greșit să ucizi oameni împotriva voinței lor”. Din nou, putem aduce obiecții. Cum rămâne cu războiul? Dar cu pedeapsa cu moartea? Unii oameni vor susține în continuare că cea dintâi afirmație este cea adevărată și ar putea aduce argumente în sprijinul poziției lor, dar alții pot amenda din nou afirmația, modificând-o, de exemplu, în felul următor: „Este greșit să ucizi oameni nevinovați împotriva voinței lor, pe timp de pace.” Prin acest proces de examinare și reformulare, filosofia speră să ajungă la reguli și credințe pe baza cărora ne putem conduce viața, putem construi societăți și relaționa în mod onest cu lumea naturală. Poate, pe drum, filosofia va descoperi și niște adevăruri. Cine știe?

A minimalist black and white illustration. On the left, a large, dark silhouette of a tree trunk and its branches extends across the top. At the bottom left, a silhouette of a person is sitting on the ground, leaning against the tree trunk and looking towards the right. The ground is represented by a dense, dark silhouette of grass. The background is plain white.

PARTEA ÎNTÂI

# **Gândirea**

Capitolul 1

**Cum  
știi  
cum  
să gândești?**



Cum pornești deci la drum  
în gândirea filosofică?

*„Filosofia înseamnă disciplină. Trebuie să îți disciplinezi gândirea. În filosofie nu se inventează lucruri. Iar disciplinarea gândirii este un lucru foarte greu de atins.”*

Tim Crane, profesor la Universitatea din Cambridge

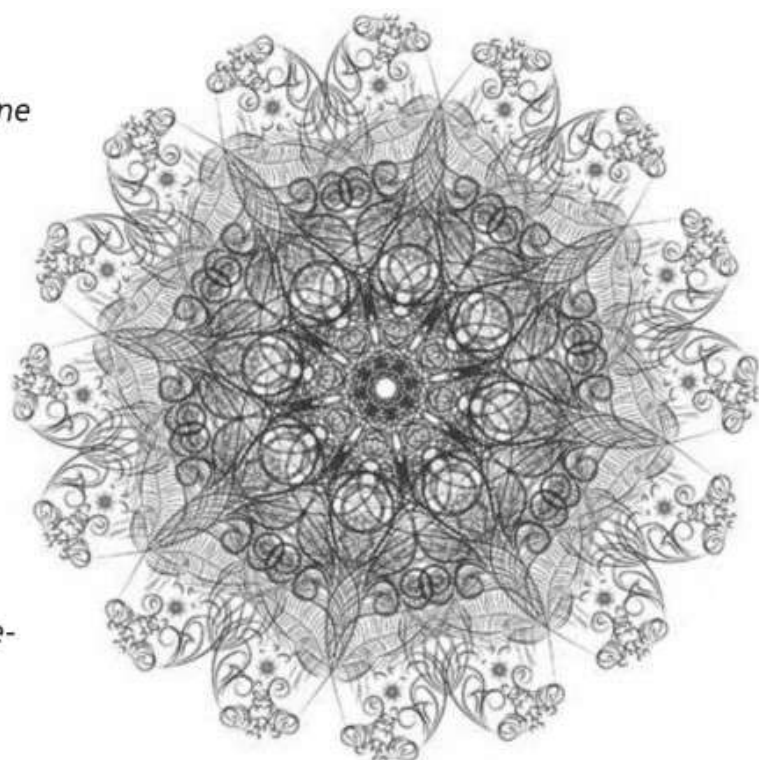
## **Supune totul interogării**

Gândirea disciplinată nu ia nimic de bun. În capitolul precedent, am văzut că întrebarea aparent simplă — care dintre munți este mai înalt? — trebuie definită mai îndeaproape înainte de a putea răspunde. În filosofie, toate întrebările și toți termenii trebuie examinați și redefiniți pentru a fi siguri atunci când propunem un răspuns.

Instrumentele pe care le folosim pentru a face filosofie sunt logica și rațiunea; argumentele pe care ele le produc pot fi prezentate doar prin intermediul limbajului. Acest lucru înseamnă că limbajul însuși devine obiectul cercetării. O bună parte a muncii filosofice a secolului XX a fost dedicată examinării fundamentelor și fiabilității limbajului.

Atunci când începi să te ocupi cu filosofia, poți avea senzația că totul se mișcă și că întrebările ți se multiplică înaintea ochilor. Poate fi revigorant, terifiant sau ambele. Dacă îți place certitudinea, s-ar putea ca filosofia să nu fie pentru tine. Dacă îți place gimnastica mentală și nu te deranjează să vezi cum pământul pe care ți-ai clădit viața îți fuge de sub picioare, atunci filosofia ar putea fi exact ceea ce cauți.

*Un fractal este o structură care devine în permanență tot mai complexă. Cu cât o privești mai îndeaproape și pe măsură ce se fragmentează, cu atât detaliile pe care le poți vedea apar ca niște replici mai mici ale structurilor inițiale. În matematică, suprafața circumscrisă de un fractal este finită, dar fractalul are o graniță de lungime infinită. Putem vedea filosofia ca pe un fractal — fiecare întrebare conduce la altă întrebare.*



## **Demontarea certitudinii**

Socrate a spus adesea că singurul lucru de care era sigur era propria sa ignoranță și că, dacă era mai înțelept decât alți oameni, acest lucru se datora faptului că își recunoștea ignoranța. Socrate își făcuse un obicei din a lansa oamenilor care se considerau cunoscători provocarea de a defini concepte comune, precum „curajul” sau „dreptatea”. Apoi oferea contraargumente, arătând inconsistențele sau contradicțiile găsite în orice spuneau ei — nu conta ce răspunsuri ofereau, Socrate putea întotdeauna să identifice puncte slabe în spusele lor. Scopul său era acela de a arăta că totul este mult mai complicat decât suntem înclinați să credem și că nu este înțelept să acceptăm credințe comune fără a le spune interogării. În acest fel și-a creat probleme

extrem de mari cu autoritățile ateniene. Modul său de predare este cunoscut sub numele de metodă socratică și este folosit și astăzi. Este o metodă dialectică — un dialog care ia forma unei argumentări raționale, în care răspunsurile logice ar trebui să conducă participanții către adevăr.



## Construirea unei teze

Deși Socrate a folosit dialectica în principal pentru a zdruncina credințe încetățenite, ea poate fi de asemenea folosită pentru a contribui la cunoaștere. După cum am precizat, dialectica constă într-un proces bazat pe întrebări și răspunsuri, răspunsurile prilejuind noi întrebări care pretind examinări mai elaborate și permit participanților să se apropie de o înțelegere mai profundă.

Dialectica este acum adesea asociată cu un filosof german de secol XVIII, Georg Hegel (înfățișat mai sus). În filosofia sa, dialectica se desfășoară în trei etape:

- **teză:** aceasta este ideea sau afirmația propusă ca adevărată, precum „a minți este greșit”;
- **antiteză:** aceasta este un răspuns rațional la teză, pe care o contrazice; în cazul nostru, „câteodată, mințind, putem proteja oamenii în fața răului și atunci a minți poate fi bine”;

- **sinteză**: aceasta este o reafirmare a ideii, revizuită în lumina obiecțiilor ridicate de antiteză. În exemplul nostru, reafirmarea poate lua forma „a minți, fără intenția de a proteja persoana mințită, este greșit”.

Procesul poate fi repetat. Sinteza devine noua teză și este examinată și reajustată. Urmărind acești pași, fie în cadrul unui dialog cu altcineva, fie prin trecerea unui argument prin filtrul propriei gândiri, putem supune ideile noastre interogării și le putem face astfel mai solide.

*Procesele judiciare se desfășoară pe baza dezbaterii, cu o parte argumentând în favoarea acuzatului, în timp ce partea cealaltă susține cauza acuzatorilor. Abilitățile și metodele specifice dezbaterii filosofice sunt folosite pentru a stabili dacă cineva este sau nu vinovat.*





## la-o de la zero

În general, filosofii iau munca filosofilor dinaintea lor ca punct de pornire și folosesc logica și argumentarea pentru a duce dezbateră mai departe. Dar lucrurile nu stau întotdeauna așa. Filosofia este una din puținele discipline în care este perfect posibil să aruncăm copilul cu tot cu apa din copăie și să pregătim o nouă baie, pornind de la principiile prime. Atâta vreme cât noul model este logic și prezintă coerență internă, are o șansă reală de a fi luat în serios. Martin Heidegger (1889–1976), precum și Ludwig Wittgenstein (1889–1951) au decis că vreme de două mii de ani filosofia se înșelaseră și că era momentul să înceapă din nou de la capăt. Wittgenstein chiar a afirmat: „Pentru mine este indiferent dacă gândurile pe care le-am avut au fost anticipate de către altcineva.” Printr-o

### FĂCÂND PE AVOCATULUI DIAVOLULUI

În dezbateră filosofică, o persoană sau un grup poate juca rolul „avocatului diavolului”, aducând argumente în favoarea unei poziții în care nu e obligatoriu să creadă, doar cu scopul de a isca o dezbateră. Din 1587 până în 1983, „avocatul diavolului” era un rol oficial. În examinarea cazurilor pentru sanctificare, cauza posibilului sfânt era prezentată de „avocatul lui Dumnezeu” și contestată de „avocatul diavolului”. Sarcina avocatului diavolului era aceea de a identifica punctele slabe din pledoaria avocatului lui Dumnezeu. Socrate a jucat rolul avocatului diavolului pentru a descoperi inconsistențele din argumentele oponentilor săi.

astfel de abordare putem cu siguranță economisi timpul pe care l-am fi petrecut citind despre idei anterioare și putem de asemenea să aducem în joc o prospețime care permite unor perspective complet noi să apară.

## Rolul logicii

Logica este o modalitate foarte formalizată de a gândi și de a raționa care implică folosirea limbajului ca pe un instrument precis. Primul filosof care a expus metodele logicii a fost Aristotel, care a trăit în Atena în 384–322 î.Chr. El a arătat cum, pornind de la două enunțuri adevărate care au un termen comun, putem ajunge pe baza lor la un alt enunț adevărat, folosind termenii care nu sunt comuni. Cel mai cunoscut exemplu al acestei metode — numită silogism logic — este următorul:

*Toți oamenii sunt muritori.*

*Socrate este un om.* Prin urmare,

*Socrate este muritor.*

Aici, termenul comun (mediu) este „om” — el poate fi găsit în fiecare dintre cele două enunțuri. Acest lucru poate fi redus la o formulă de tipul:



**Toți A sunt B. C este un A. Prin urmare, C este B.**

Cel de-al treilea enunț rămâne adevărat chiar și când renunțăm la conținut (detaliile cu privire la oameni și la mortalitate). Acest fapt arată că argumentul este valid, căci avem o relație formală între enunțuri. Atâta vreme cât primele două enunțuri sunt adevărate, concluzia va fi mereu validă. Logica de acest tip nu poate fi respinsă — dificultatea pentru filosofi constă însă în „umplerea” termenilor — în identificarea enunțurilor — care conduc la concluzii folosite și cu sens. În acest punct trebuie să fim foarte preciși și atenți.

Să presupunem că am argumenta așa:

***Să ucizi oameni este greșit. Avortul implică uciderea unor oameni.***

***Prin urmare, avortul este greșit.***

Acestui raționament îi pot fi aduse mai multe obiecții. Prima este că enunțul „să ucizi oameni este greșit” nu e tot timpul adevărat — ar putea exista circumstanțe în care uciderea oamenilor nu este greșită. A doua se referă la ideea că avortul implică uciderea unor oameni: trebuie să ne întrebăm când un fetus poate fi considerat o persoană și dacă putem „ucide” ceva ce nu este în mod independent viu. Deși, formal, argumentul e corect, conținutul nu este corect. Pentru a putea practica filosofia, trebuie să le stăpânim bine pe ambele — să ne „disciplinăm” gândirea.

## **De unde începem?**

Filosoful francez René Descartes (care, întâmplător, a inventat sistemul de coordonate cartezian folosit pentru realizarea graficelor) a devenit faimos

prin enunțul său: „Gândesc, deci exist.” Acesta a fost punctul lui de plecare în filosofie. El și-a dat seama că trebuie să pornească de la ceva de care ar putea fi sigur, de la un enunț care prezintă garanții.

Certitudinea sa primă a fost propria-i existență, dovedită de capacitatea sa de a gândi. Folosind sistemul lui Aristotel de silogisme, Descartes a putut afirma următoarele:

**Doar lucrurile care există pot gândi. Eu pot gândi.**

*Prin urmare, eu exist.*

Pentru majoritatea oamenilor, cele mai importante și mai presante întrebări din filosofie sunt întrebările etice, privitoare la ceea ce este corect sau greșit din punct de vedere moral. Aceasta este aria în care este cel mai probabil să întâlnim dileme filosofice în viața noastră de zi cu zi și în care ele ne vor afecta acțiunile. Întrebări, precum dacă să mutăm (sau nu) o rudă în vârstă într-un cămin pentru îngrijirea bătrânilor sau cum ar trebui să tratăm animalele par probabil mai relevante decât dacă și de ce ceva există.

Acesta este adesea punctul de pornire — întrebări cu privire la ce ar trebui să faci sau încercări de a-ți forma o opinie asupra unei probleme de actualitate. Dar întrebările filosofice sunt în mod deosebit predispuse la o lărgire treptată a problemelor avute în vizor. Ceva ce debutează ca o întrebare aparent simplă și specifică are de multe ori rădăcini mult mai adânci — de aceea Descartes a trebuit să înceapă prin a stabili faptul că el există. Tocmai acest aspect face filosofia atât de fascinantă și plină de satisfacții.